

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
3. Дудко Л.Л. Конкурентоспроможність спеціаліста в умовах ринкової економіки: Дис. Канд. Соціол. Наук: 22.00.04 — Спеціальні та галузеві соціології. Київ, 2004. 196 с.
4. Зязюн І.А. Гуманістична парадигма в освіті /І.А. Зязюн// Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку. – Частина І. – К.: Інститут педагогіки і психології, 1966. – с. 8-12.
5. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / [упоряд. Л. Галіцина]. – К.: Ред. загальнопед. ГАЗ, 2005. – 128 с.
6. Кічук Н.В. Ігрове проектування як інтерактивна дидактична технологія підготовки фахівців/ Н.В. Кічук// Наука і освіта. – 2005. - №3-4. – с. 61-65.
7. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека: пер. с англ. М.: Изд-я группы «Прогресс», «Универс», 1994. 480 с.
8. Kelsey Sheely. Best Graduate Schools Ranking. See where schools ranked in business, law, medicine, engineering, education, and more/ Sheely Kelsey// U. S. News Releases 2014. – March 12, 2013 RSS Feed Print.
9. Susan Brennan. How Colleges Should Prepare Students For The Current Economy/Brennan Susan, Contributor. – Feb. 13, 2013.

УДК 378.147.091

Мороховець Г.Ю., Островська Л.Й., Пурденко Т.Й., Бичко М.В.

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ СТРУКТУРНО-УЗАГАЛЬНЮЮЧИХ СХЕМ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩОГО МЕДИЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Структурно-узагальнюючі схеми активно використовуються вчителями, викладачами, авторами підручників. Їх застосування в вищій школі нині є важливою методичною проблемою. Як показує досвід, використання структурно-узагальнюючих схем може сприяти підвищенню пізнавальної активності студентів, тому можна говорити, що дослідження методики їх використання має велике практичне значення... ..

Ключові слова: *структурно-узагальнюючі схеми, наочність, структурно-функціональні зв'язки, медичний навчальний заклад.*

Structure-generalizing schemes are actively used by teachers, professors, authors of textbooks. Their use in universities is a very important problem nowadays. The use of structure-generalizing schemes can increase students' interest in activities, that is why we contend that studying the methods of their use has a significant practical meaning.

Key words: *structure-generalizing schemes, visibility, structure-functional connections, medical university.*

Структурно-обобщающие схемы активно используются учителями, преподавателями, авторами учебников. Их применение в высшей школе в настоящее время является важной методической проблемой. Как показывает опыт, использование структурно-обобщающих схем может способствовать повышению познавательной активности студентов, поэтому исследования методики их использования имеет большое практическое значение

Ключевые слова: *структурно-обобщающие схемы, наглядность, структурно-функциональные связи, медицинское учебное заведение.*

На зміну догматичному навчанню прийшло пояснювально-ілюстративне. Одним із його проявів є структурно-узагальнюючі таблиці. Створення обмеженої кількості компонентів, за допомогою яких можна формувати графічне зображення схем і таблиць практично будь-якого типу й складності, дозволяє уніфікувати структурно-узагальнюючі таблиці не тільки в межах однієї розрахункової або

практичної роботи, циклу лабораторно-практичних робіт в межах однієї дисципліни, але і в цілому. Це значно спрощує процес проектування структурно-узагальнюючих таблиць і в частині систематизації навчального матеріалу, і під час формування відповідних елементів інтерфейсу електронних навчальних видань.

Проблемою використання структурно-узагальнюючих таблиць, схем у навчальному процесі займалися учені: В. Ф. Шаталов, І. А. Герасимова, С. С. Зоріна, О. Колосов та ін. В. Ф. Шаталов, який використав графічне кодування в тісному взаємозв'язку з «опорними точками», які в шістдесятих роках минулого сторіччя були широко запроваджені ним у педагогічній практиці, «...уніфікація опорних сигналів рівнозначна створенню нової азбуки». Одного разу створена «азбука» може бути використана для читання-запису будь-яких створених на її основі текстів [1, 7, 8]. Структурно-логічні схеми рекомендуються низкою авторів для вивчення теоретичного матеріалу з дисциплін різної професійної спрямованості. Є роботи, що містять цілі комплекси структурно-логічних таблиць зі всього навчального матеріалу з педагогічної психології (Б. Б. Айсмонтас), соціальної інноватики в управлінні (за Івановим В. Н.). Візуалізація навчального матеріалу нерозривно пов'язана з його ущільненням, згущенням (Б. Б. Айсмонтас, С. Клепко, А. Остапенко та ін.) [2, 3]. У роботах І. А. Герасимова та С. С. Зоріна наголошується, що завдяки образно-графічній наочності структурно-логічних таблиць активно включаються природні інтелектуальні процеси, пов'язані зі специфічними особливостями зорового сприйняття графічних образів.

У працях вітчизняних та зарубіжних вчених детально описані особливості застосування структурно-узагальнюючих схем при вивченні фізико-математичних дисциплін в основній школі, технічних дисциплін. Подальших наукових розвідок потребує питання застосування структурно-узагальнюючих схем у навчальному процесі медичного вищого навчального закладу.

Метою статті є вивчення методики використання структурно-узагальнюючих схем у навчальному процесі вищого медичного навчального закладу.

Нова інформація засвоюється та запам'ятовується краще тоді, коли знання та вміння «закарбовуються» у системі візуально-просторової пам'яті, відповідно представлення навчального матеріалу у структурованому вигляді дозволяє швидше та якісніше засвоювати нові системи понять, способи дій [4]. Комплексне сприйняття допомагає створити комфортні психолого-педагогічні умови для реалізації потенційних можливостей здобувачів освіти, задіюючи одночасно і ліву півкулю його мозку, що відповідає за послідовно-аналітичне засвоєння поданого для вивчення матеріалу, і праву півкулю, через яку відбувається цілісне сприйняття об'єктів. Відомо, що перехід від вербального «лівопівкульного» навчання до такого, яке розраховане на гармонійну роботу обох півкуль, у результаті має привести до набагато вищого рівня розвитку.

Структурно-узагальнюючі схеми включають у себе ключові фрази, окремі слова, математичні викладки, цифри, які треба запам'ятати, необхідні для розповіді малюнки, графіки. Розташування матеріалу, структура, стрілки, кольори – усе строго продумано і є основою для відповіді, алгоритмом міркування.

Змістова структурованість навчального матеріалу із врахуванням законів логіки сприяють кращому зоровому сприйняттю. Крім цього, структурно-логічні схеми створюють цілісну картину матеріалу за допомогою наочно-образної систематизації матеріалу; забезпечують концентрацію уваги за рахунок структурованості смислових відрізків, на яких базуються поняття, судження,

висновки, демонструють зміст теми при оптимальному смислового й інформаційному навантаженні: інформація представлена в

зручному для сприйняття вигляді, логіка подачі інформації не дає двозначної інтерпретації; допомагають відновлювати цілісну картину із смислових фрагментів; ураховують образ мислення сучасної людини, яка надає перевагу нетекстовій, наочно-образній інформації [10].

Створюючи структурно-логічні схеми, викладач повинен дотримуватися ряду вимог, зокрема: схема має бути лаконічною, інформація повинна розміщуватися із врахуванням ієрархічності, логіки викладу; тип зв'язку між елементами схеми має відповідати типу структурно-логічної схеми; схема має легко сприйматися, мати інформаційно-сміслову, образну, емоційну навантаження.

Основними видами структурно-узагальнюючих схем є логічні ланцюги, логічні ланцюги із зворотним зв'язком, циклічні та радіальні схеми, кластери, діаграми Венна-Ейлера, діаграма Ісікави (риб'яча кістка), складно-структуровані схеми.

Найпростішою структурно-узагальнюючою схемою є логічний ланцюг. Такі схеми використовуються нами у навчальному процесі при вивченні змістового модуля «Методологія наукового і патентного пошуку» на третьому освітньо-науковому рівні.

Створення складно структурованих схем повинно спиратися на ряд принципів:

- укрупнення одиниць інформації;
- зосередження вузлових питань за рахунок усунення другорядних;
- поєднання та узагальнення окремих розділів у єдине ціле;
- використання структурно-узагальнюючих таблиць полегшує засвоєння великого обсягу теоретичних знань;
- огляд єдиним поглядом сукупності окремих блоків нової інформації, установлення зв'язків між ними, їхнє зіставлення, – логічна обробка матеріалу і переклад його в довгострокову пам'ять;
- реалізація в навчанні принципу великоблочного введення теоретичних знань.

Структурно-узагальнюючі схеми можуть відображати структуру цілісної одиниці навчального матеріалу і деяку частину навчального матеріалу.

Поділ знань повинен проводитися з урахуванням важливості засвоєння того чи іншого матеріалу. Важливість визначається кількістю зв'язків, які необхідно встановити протягом вивчення предмета, між поняттями і наступними поняттями, між поняттями і законами. Тобто йдеться про структурно-функціональні зв'язки, змістовно-логічні, логіко-генетичні, причинно-наслідкові. Відповідно до цього, поняття класифікуються на поняття-категорії, головні, базові, опорні.

Для зображення класифікацій понять у структурних схемах використовують великі літери різних кольорів: поняття-категорії (П-К), головні поняття (Г), базові поняття (Б), опорні поняття (О). Для зображення зв'язків у структурно-узагальнюючих таблицях використовуються стрілки різних типів, а саме: логіко-генетичні зв'язки, структурно-функціональні зв'язки, причинно-наслідкові зв'язки.

Для створення структурно-узагальнюючих схем використовуються можливості пакета MS Office. Нескладні структурно-узагальнюючі схеми реалізуються з допомогою текстового редактора MS Word, використовуючи можливість вставки фігур (ліній, стрілок, блок-схем, виносков) головного меню

програми. Створення структурно-узагальнюючих схем у середовищі текстового процесора MS Word не передбачає спеціальних вмінь та навичок, нетривале у часі, не вимагає використання спеціальних компонентів пакета Microsoft. Для створення професійних структурно-узагальнюючих схем, на нашу думку, доцільно використовувати редактор діаграм для Windows і редактор векторної графіки Visio, доступний у стандартній та професійних версіях Microsoft Office. MS Visio має типовий інтуїтивний інтерфейс Office і дає змогу створювати низку об'єктів: організаційних діаграм, планів, технічних проектів тощо, використовуючи набір фігур та шаблонів. Основний засіб представлення даних в Visio — це векторні фігури, на основі яких будується діаграма або план. Для зручності фігури згруповані по тематичних категоріях, в кожній з яких можна побачити схожі на вигляд або по темі елементи. Фігури є основним, але не єдиним засобом для представлення даних в Visio. Окрім них можна також використовувати текст і числові дані, графічні елементи і форматування кольором [11, 12]. Робота з Visio передбачає вміння вибору та відкриття шаблону, перетягування та з'єднання фігур, додавання тексту до фігур. Колекції трафаретів Visio містять колекції фігур. Фігури в кожній колекції трафаретів мають спільні риси. Це можуть бути колекції фігур для створення схеми певного типу або кількох різних видів однієї фігури. Базовим трафаретом для схем будь-якої складності є колекція фігур простої блок-схеми, що містить загальні фігури блок-схем. Visio оснащений набором фігур різного спрямування (від загального до технічного), об'єднаних у трафарети.

У більшості випадків MS Visio є допоміжною програмою, що найкраще використовувати разом із можливостями всього пакета Microsoft Office (Excel, Access). Наочне представлення даних у MS Visio стає можливим із використанням діаграм табличного процесора, даних системи управління базами даних, редактора формул та ін., причому процес використання даних ресурсів набуває динамічного характеру – при зміні файлу Excel або іншого джерела дані на діаграмі Visio теж змінюються.

Структурно-узагальнюючі схеми є одним із проявів пояснювально-ілюстративного навчання, що рекомендуються багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Структурно-узагальнюючі схеми демонструють зміст теми при оптимальному смислово й інформаційному навантаженні, унаочнюють та спрощують для сприйняття складних блоків інформації. З огляду на інформатизацію суспільства, використання наочно-образної інформації все більш притаманне сучасній людині. Вони створюють цілісну картину матеріалу, враховуючи логіку, ієрархічність зв'язків між його частинами. Основними видами структурно-узагальнюючих схем є логічні ланцюги, логічні ланцюги із зворотним зв'язком, циклічні та радіальні схеми, кластери, діаграми Венна-Ейлера, діаграма Ісікави, складно-структуровані схеми. Для створення вищевказаних схем доцільно використовувати можливості пакета Microsoft Office. Для створення найпростіших схем достатніми є можливості текстового процесора – використання вбудованих фігур. Складно структуровані схеми, що включають елементи електронних таблиць, формул, баз даних, рисунків, використовують редактор векторної графіки MS Visio. Можливості редактора дозволяють створювати, редагувати організаційні діаграми, плани, блок схеми у динамічному взаємозв'язку з іншими програмами пакета Microsoft.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Shatalov V. F. Êksperiment prodolzhayetsya. – М.: Pedagogika, 1989. – 336 s.

- [2] Arnkheym R. Vizual'noye myshleniye/ R. Arnkheym// Khrestomatiya po obshchey psikhologii/ pod yed. Gippenrayter YU. B., Petukhova V. V. – M. : Izd-vo Mosk. un-ta, 1981. – S. 97.
- [3] Ostapenko A. A. Tekhnika graficheskogo uplotneniya uchebnoy informatsii/ A. A. Ostapenko, A. A. Kasatikov, S. P. Grushevskiy// Shk. tekhnologii. – 2004. – №6. – S. 90. [in Russian].
- [4] Bleyk S. Ispol'zovaniye dostizheniy neyropsikhologii v pedagogike SSHA/ S. Bleyk, S. Peyp, M. A. Choshanov// Pedagogika. – 2004. – №5. – S. 89. [in Russian].
- [5] Zasvoënnyya navichok í umín' studentív tekhníchnikh vuzív/ O. M. Alêksêêv// Vísnik Zhitomir's'kogo derzhavnogo uníversitetu. – 2010. – № 57. – s. 1 – 6. [in Ukrainian]
- [6] Kenyayev Ye. D. O primenenii povtoritel'no-obobshchayushchikh blok-skhem/Ye. D. Kenyayev// Fizika v shkole. – 1993. – № 6. – s. 45 – 48. [in Russian].
- [7] Pedagogíchní personalíi: Shatalov V. F. [Yelektronniy resurs]//Portal suchasnikh pedagogíchnikh resursív. – 2010. – Rezhim dostupu do resursu http://intellect-invest.org.ua/pedagog_personalias_shatalov_vf/ [in Ukrainian]
- [8] Shatalov V. D. Opomnye konspekty po kinematike i dinamike: Kn. dlya uchitelya: Iz opyta raboti / V. F. Shatalov, V. M. Sheyman, A. M. Khait. – M.: Prosveshcheniye, 1989. – 143 s. [in Russian].
- [9] Tsit. za: Ostapenko A. A. Tekhnika graficheskogo uplotneniya uchebnoy informatsii/ A. A. Ostapenko, A. A. Kasatikov, S. P. Grushevskiy// Shk. tekhnologii. – 2004. – №6. – S. 90. [in Russian].
- [10] Strukturno-logíchní skhemi. Tablitsí. Oporní konspekty. Yese. Navchal'ní prezentatsíi: rekomendatsíi do skladannya: metod. posíb. dlya stud. / uklad. : L. L. Butenko, O. G. Ígnatovich, V. M. Shvirka. – Starobil's'k, 2015. – 112 s. [in Ukrainian]
- [11] Visio: posibnyk pochatkivtsya: Elektronnyy resurs. – Rezhym dostupu: <https://support.office.com/uk-ua/article/visio-%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D1%96%D0%B2%D1%86%D1%8F-bc1605de-d9f3-4c3a-970c-19876386047c> [in Ukrainian].
- [12] Sayenko M. S. Vykorystannya informatsiyno-komunikatsiynykh tekhnolohiy u maybutniy profesiyniy diyal'nosti v protsesi vyvchennya medychnoyi informatyky / M. S. Sayenko, H. YU. Morokhovets' // Imidzh suchasnoho pedahoha. – 2018. – № 3 (180). – S. 18–21. [in Ukrainian].

УДК 811.124.02 : 80

Liliya Morska

The University of Bielsko-Biala, Poland

Lviv National University, Ukraine

PEDAGOGICAL ISSUES OF THE PHILOSOPHY OF LANGUAGE IN THE SOCIOCULTURAL CONTEXTS: LANGUAGE AND IDENTITY

Philosophers and scientists have been examining the connection between thought and language for three thousand years, whether language evolved from thought or vice versa. Whatever the truth, all theories agree that our language, our culture and our identity are inextricably linked. In the paper, the questions of how language influences our way of thinking, our culture and our identity, how our language develops under the influence of constant changes in our environment will be answered.

Key words: *language policy, linguistic anthropology, sociocultural education, monolingual society, multilingual society, language identity, language ideology*

Introduction. Until now, there have been many studies based on different populations and many relevant theories explaining the formation or change of various types of identities.

It is often argued that the symbolic value of language, the historical and cultural associations it has accumulated and its natural semantics of remembrance “provide a rich underplay for every communicative interaction, a powerful underpinning of shared connotations” [6, p. 55].

Identity (from the Latin “*idem*,” meaning “the same”) was first used in ancient times, later by medieval theologians and philosophers; then at the time of Romanticism it